

Белій Є.О.

студент 6 курсу

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Науковий керівник: *Лісна Іванна Стефанівна*

к. ю.н., доцент, завідувач кафедри історії та теорії держави і права

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

м. Миколаїв

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Основною функцією правової держави, є забезпечення, охорона, захист і реалізація основних прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до статті 3 Конституції України, природні права людини (на життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність, безпеку) визначаються найвищою соціальною цінністю і визначають зміст і спрямованість діяльності держави в усіх складових життя суспільства, включаючи сферу кримінального судочинства та адвокатури України.

Реформування кримінальної юстиції в Україні супроводжується якісними змінами в характері здійснення кримінальної процесуальної діяльності. З набранням чинності в 2012 році нового Кримінально процесуального Кодексу України (далі КПК України) пройшло вже 8 років, але на сьогоднішній день залишається багато запитань, дискусій і проблем які є невирішеними. Беззаперечно можна сказати, що головна мета кримінального провадження – захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, так і залишається тільки метою.

Після набрання чинності в 2012 році нового КПК України процесуальний статус захисника (адвоката) набрав суттєвих змін.

Право на захист становить собою одну із важливих засад кримінального провадження.

Виконується вона на всіх стадіях кримінального провадження. Вона закріплена законодавчо, а в свою чергу означає, що існує законодавча гарантія встановлення об'єктивної істини та винесення законного, справедливого та обґрунтованого рішення по справі. Забезпечення права на захист означає, що існує законне право для надання підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому можливості використати правову допомогу захисника у суді [1, с. 82-85].

Інститут захисту у кримінальному провадженні відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу підлягав змінам та тепер у певній мірі відповідає положенням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Проте деякі норми КПК України 2012 року все ж потребують законодавчого вдосконалення [1, с. 82-85].

Це стосується обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні, то положення нового КПК України 2012 року більш якісно гарантують підозрюваному, обвинуваченому, потерпілому реалізацію права на

захист, зокрема тим, що випадки обов'язкової участі адвоката значно розширені. Однак, недоліки залишились, і потребують удосконалення.

Йдеться на увазі про питання забезпечення права на захист та обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. Принципами кримінального провадження виступають безліч вагомих засад, однак варто виділити одну з найголовніших, зокрема, це забезпечення права на захист. У кримінальному процесі фундаментальним можна відзначити право на захист. На практиці можна спостерігати порушення багатьох обов'язкових положень чинного законодавства України, що стосуються участі захисника.

Для кримінального провадження є характерним велика кількість суб'єктів, які вступають між собою у правовідносини, в межах яких вони реалізують свої процесуальні права та виконують свої обов'язки. Модель кримінального судочинства передбачає створення дієвих правових механізмів, здатних убезпечити особу від незаконних репресій, безпідставного втручання в її особисте життя, застосування щодо неї заходів кримінально-процесуального примусу [2, с. 20].

Чинний Кримінальний процесуальний закон України, подібно до КПК України 1960 р. (ст. 45), передбачає випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному процесі, а також чітко визначає початковий момент, з якого в кожному з них захисник повинен бути залучений.

У наш час, чинний КПК України закріплює обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів – з моменту набуття особою статусу підозрюваного (ч. 1 ст. 52 КПК України) [3].

Також новелою для кримінального судочинства стала обов'язкова участь захисника щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію (п. 6 ч. 2 ст. 52 КПК України) [3].

Варто звернути увагу, що в статті 52 КПК України перелічені не всі випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. Проаналізувавши положення КПК України, можна зробити висновок, що для кримінального процесу України характерним є існування, ще декількох ситуацій обов'язкової участі адвоката, про які законодавець не згадує в ст. 52 КПК України.

Наприклад це неможливість проведення судового розгляду без сторони захисту. У випадку видалення обвинуваченого із зали судового засідання, на момент його відсутності участь захисника також є обов'язковою [1, с. 82-85].

Зазначимо ще принцип змагальності, який передбачає участь в обов'язковому порядку двох сторін. Тож, за відсутності сторін, які «ведуть між собою спір» та незалежного «арбітра» в особі суду, який цей «спір» вирішує, не існує змагальності як принципу кримінального судочинства.

На відміну від прямої вказівки закону про обов'язкову участь захисника, законодавець безпосередньо не визначає, що участь захисника під час усього спеціального досудового розслідування також є обов'язковою. Однак ми можемо зробити такий висновок на підставі аналізу змісту норм кримінального процесуального законодавства України.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 297-5 КПК України під час здійснення спеціального досудового розслідування копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику [3].

Відповідно до ч. 3 ст. 323 КПК України питання про здійснення спеціального судового провадження вирішує своєю ухвалою суд на підставі клопотання прокурора. Участь захисника у спеціальному судовому провадженні є обов'язковою [3].

Як ми бачимо з наведеної норми, законодавець прямо не передбачає обов'язкову участь захисника під час розгляду клопотання про здійснення спеціального судового провадження. Проте таку норму варто було б передбачити. Задоволення чи незадоволення відповідного клопотання прокурора є прямим інтересом обвинуваченого. Так як під час такого розгляду він буде відсутній, то сторона захисту по суті залишиться без захисту. При тому, що відсутність представників захисту є прямим порушенням закону, зокрема порушує забезпечення права на захист та принцип змагальності сторін.

Отже, як випливає зі змісту аналізованих норм, внаслідок доповнень до КПК України, які відбулися останнім часом, участь захисника є обов'язковою не лише у випадках, які перелічені у ст. 52 КПК України, але також в інших ситуаціях, про що можна зробити висновок на підставі аналізу норм Кримінального процесуального закону України.

Норма КПК України щодо обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні є загальною. Відповідно то техніки конструювання правових норм, у ній повинні бути передбаченні усі випадки обов'язкової участі захисника(адвоката) у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Маланчук, П.М. Актуальні проблеми участі захисника у кримінальному провадженні / П.М. Маланчук, О.В. Маслак, М.Ю. Воронкова // Правові горизонти. - 2017. - Вип. 3(16). - С. 82-85.

2. Шнягін О. Г. Реалізація функції захисту в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2010. 20 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення 11.09.2020. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>(дата звернення 28.09.2020).